

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ ИНСТИТУТ ЗА ИСТОРИЧЕСКИ ИЗСЛЕДВАНИЯ	
Изходящ №	дата 201 г.
Входящ № ... 346	дата ... 30.05. ... 2022
София 1113, Бул. Шипченски проход № 52, бл. 17 тел.: 02/ 979 29 98 ; факс: 02/ 870 21 91	

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Владимир Златарски,
Институт за исторически изследвания при БАН,
относно конкурс за заемане на академичната длъжност
професор по професионално направление 2.2. История и
археология, специалност „История на България“
(Монархическата институция и Третата българска държава), за
нуждите на секция „Нова българска история“, обявен в
„Държавен вестник“, бр. 10 от 04.02.2022 г.

В този конкурс за заемане на академичната длъжност професор като единствен кандидат участва доц. д-р Петър Стоянович от Института за исторически изследвания при БАН. В документацията са представени изискваните от нормативната база материали, обхванати и в съответния наукометричен вид, които дават информация за дейността на кандидата. Всички научни трудове в комплекта са публикувани след заемането на академичната длъжност „доцент“ и включват 2 монографии, 2 студии и 8 статии.

Научните интереси на Стоянович са съсредоточени предимно върху личността на цар Фердинанд и неговото време в България, най-вече до периода на войните за национално обединение. В резултат на дългогодишните му дирения в тази насока вече бяха публикувани книгите „Между Дунав и Нева. Княз Фердинанд I Български в очите на австро-унгарската дипломация (1894–1898)“ и „Междущарствието, кризата и битката за българския трон (1886–1887)“. В духа на този

последователен интерес и почти всички предоставени в този конкурс материали са насочени именно към тази проблематика. Написани в приятен стил, те пресъздават духа на епохата от края на XIX в. и погледнати в цялост дават принос в процеса на съвременното преосмисляне на ролята и мястото на Фердинанд в развитието на българската държава.

Основният хабилитационен труд, с който кандидатът участва в конкурса, е книгата „Пътят към София. Произход, образование и мотивация на принц Фердинанд Сакс-Кобургски и Готски за мисията в България“. В нея за първи път в българската историография вниманието е насочено специално върху годините на формиране на личността на Фердинанд, тоест върху периода преди да заеме българския престол. Трудът има класическо разделение на увод, седем глави и заключение, които следват периодите от живота на бъдещия монарх. Интересен подход има още в първата глава, разкриваща представите на чужденци за България и Балканите. Използваните разнообразни материали от пътеписи и дневници рисуват картината на един непознат и затова изглеждащ опасен регион и вероятно в известна степен формират представата, която вероятно е имал и младия княз, преди през 1887 г. да стъпи на българска земя. Подобни пасажии са характерни за цялата книга, през която като нишка преминава виждането на автора за тежките контрасти между произхода и света на изтънчения европейски аристократ и реалността, която го очаква в новата му родина. Този подход е безспорно атрактивен и продуктивен, макар и да остава в известна степен в сферата на спекулативното. В следващите глави въз основата на

интересна и внимателно събирана изворова база, доц. Стоянович се занимава с произхода и образованието на принца, влиянието на семейството и най-вече на майка му Клементина, чиято образ присъства отчетливо. Разгледана е и кратката му военна кариера.

Една от основните тези на работата на кандидата е за усещането за собствена мисия, с която Фердинанд поема българската корона. В пета глава на тази основа се прави сравнение с неговия предшественик княз Александър I. Макар да са отчетени и различните условия, при които двамата управляват, в анализа си авторът изгражда положителен образ на Фердинанд за сметка на Александър. Тази гледна точка би трябвало да бъде защитена много по-подробно и по същество би могла да бъде обект на научен дебат. В технически план може да се отбележи, че на места прекалено подробните биографични бележки на различни лица ненужно утежняват възприемането на иначе лесно четимия текст. Като цяло са въведени в научен оборот интересни извори, направени са логични заключения, които придават на изследването пълноценен характер.

Другата монография, с която доц. Стоянович участва в този конкурс, е „Zar Ferdinand I. (geb. Prinz von Sachsen-Coburg und Gotha): Seine Herkunft, Bildung, Motivation und der Aufbau des modernen Bulgariens 1861 - 1887 – 1912“, издадена от виенското издателство „Лит“. С тази книга кандидатът разширява започнатото в „Пътят към София“, големи части от която намират място в първата глава. Монографията е разделена на седем глави, които не следват хронологичния модел на класическа биография, а представят различни тематични полета, на които

да се открие ролята на цар Фердинанд в модернизацията на българската държава. Такива полета са армията и офицерството, архитектурата и инфраструктурата, образованието и обществения живот. В последната глава се разказва за участието на царя във филм за него от годините на Първата световна война – тема, развита и в две от статиите, предложени в конкурсната документация. Особен интерес представлява втора глава, в която е разгледано влиянието на владетеля върху офицерския корпус. Материалът е добре структуриран и показва уверено боравене със събраните източници. Отличава се частта, описваща отношенията на цар Фердинанд с видни военни дейци. Направени са добри обобщения на интересната психологическа среда на това общуване като е наблегнато и на личностната страна на въпроса като значим властови лост. В следващите вътрешно обособени части на тази глава се прави общ преглед на социалния статут на военните кадри и на тяхното образование, както и на отделни аспекти от въоръжаването на армията. Подчертана е ролята на Фердинанд в тези процеси, както и интереса му към нововъведения (напр. авиацията). Текстът има обзорен характер като се стреми и успява да даде един съвременен и реалистичен поглед върху приноса на цар Фердинанд за развитието на армията и офицерския корпус в разглеждания период.

В следващите глави се представя развитието на България в споменатите по-горе сфери като процес на европеизация, в която владетелят има главната роля. С това Стоянович скъсва с догмите и дава своя категоричен принос в утвърждаването на

едно модерно и освободено от идеологически предразсъдъци виждане за ролята на цар Фердинанд, чиято фигура прекалено дълго беше фалшиво демонизирана в българската историография. В същото време трябва да се отбележи, че на различни места в книгата има елементи на увличане в похвалата. Като личност и управленец Фердинанд безспорно е фигура от голям мащаб, но изглежда някак пресилено да се твърди, че като „цивилизатор“ и „стълб на прогреса“ той е ключовия фактор за „спасението“ и модерното развитие на България. Макар избраната структура в известна степен да оставя на заден план конкретния исторически фон събитията, това не намалява положителната оценка за тази книга и нейното приносно значение. Още повече, че издаването на немски език я прави достъпна за публика, която има сериозни дефицити в разбирането на българската история. В това отношение кандидатът е постигнал сериозен успех.

Представените за становище материали покриват изискванията за заемане на академичната длъжност „професор“, а тематичната им насоченост е в рамките на обявения конкурс. Научната проблематика е значима и актуална, а резултатите от нейното разработване имат приносен характер. Споменатото ми дава основание да си позволя да препоръчам на членовете на уважаемото научно жури да гласуват за присъждане на академичната длъжност „професор“ на доц. д-р Петър Стоянович.

26.05.2022 г.

~~доц. д-р Владимир Златарски~~